

KVANTITETA KOJA NIJE IZGUBILA NA KVALITETI: MLADEN MACHIEDO U MATICI HRVATSKOJ ISTODOBNO PREDSTAVIO DEVET KNJIGA

Machiedovi dvojezični monolozi

Nastup pjesnika, esejista, kritičara, antologičara, prevoditelja i priređivača Mladena Machieda važan je kulturni događaj

PIŠE MIRNA RUDAN LISAK

Predstavljanje recentnih knjiga akademika Mladena Machieda, održano 29. studenoga u velikoj dvorani Matice hrvatske, iz više će razloga biti zabilježeno kao izniman književni događaj. Već je na pozivnici podebljanim slovima bilo istaknuto pitanje: „Je li covid isprika za šutnju?“ No popis od čak devet knjiga na hrvatskom i talijanskom, kao i njihove naslovnice, uzvaniku su odmah ponudile autorov odgovor: „Apsolutno ne!“ Naime Machiedu, kao i većini istinskih stvaralaca, (samo) izolacija ništa bitno nije promijenila. Dapače, u eri korone kao da se dogodilo upravo suprotno, jer cijeli je svijet najednom iskusio samotništvo blisko svim znanstvenicima i umjetnicima kojima je nemoguće stvarati izvan zaglušujuće tišine. Glas književnika, stoga, ne samo da je opstao nego nikad i nije bio istinski ugrožen. Pa ipak, pandemijska nemogućnost predstavljanja književne produkcije bila je analogna sudbini svih izvedbenih umjetnika, kojih interpretacije istinski zažive tek na pozornici. Očito je ta prisilna šutnja potaknula Machieda da sve nadoknadi i sam predstavi svih devet svojih knjiga priredivši tako svojevrsan performans na tragu *one-man-showa*. Tko bi, uostalom, osim autora, kao i posredovanjem tek njemu poznate unutarnje logike, uspješno umrežio bogato recentno stvaralaštvo koje unatoč impresivnoj kvantiteti nije nimalo izgubilo na kvaliteti. Odbivši da nakon niza kritičara (do)čeka svojih skromnih pet minuta, Machiedo se konačno emancipirao i nastupio u svojstvu pjesnika, esejista, kritičara, antologičara, kolažista, prevoditelja i priređivača, uz iznimku pozdravnog govora predsjednika Matice hrvatske Mire Gavrana i završne riječi Milana Bešlića, koji je prvi put predstavio likovnu komponentu Machiedova opusa.

Zapostavljena talijanistika

Unatoč tomu što Machieda kao ugledna hrvatskog talijanista nije potrebno posebno predstavljati, u najkraćim crtama vrijedi se – ne bez razloga – prisjetiti kako je riječ o književniku dalmatinsko-srednjoeuropskog podrijetla koji je rođen u Zagrebu (1938), gdje se školovao i proživio radni vijek do aktivnog statusa profesora emeritusa i redovnog člana HAZU. U njegovoj biografiji može se pročitati kako su taj kontinuitet radosno prekidali brojni boravci u Italiji, od specijalizacije do predavanja na poziv, uz što je kao autor ili prevoditelj (s talijanskog, francuskog i španjolskog te na talijanski) ukupno objavio sedamdeset knjiga, od kojih četvrtinu na talijanskom koji mu nije materinski, nego naučeni jezik. U Italiji mu je dodijeljeno petnaest književnih nagrada, u Hrvatskoj šest, uz po jedno državno odličje u objema zemljama. Stoga, imajući u vidu da zagrebački akademski, kulturni i medijski prostor još od Krleže i Gavelle neosporno preferira germanistiku, Machiedov raskošni životopis i opus blisko povezan s Italijom pokazuju da talijanistika nimalo nije na gubitku, za razliku od sredine koja samoj sebi uskraćuje vrijednost koju i Hrvatska i Europa imaju u cjelini.

Nepredviđeni

Machiedo svojem radu pristupa ozbiljno, stoga čitatelju neće promaknuti kako uz aktualno stvaralaštvo nastoji sustavno ukoriti i sve prošlo, i to ne bez sита i rešeta vlastita strogog suda. Sukladno tomu, na predstavljanju slijed njegovih osvrtava nije bio kronološki, nego žanrovski i problematski logičan, a ni svakoj knjizi nije posvetio simetričnu količinu vremena.

Izlaganje je otvorio „knjižicom“ *Nepredviđeni*, čija malena forma krije riznicu znanja koje je autor stjecao desetljećima. Upravo njezin zgrušnuti sadržaj potvrđuje da u Machiedovu slučaju vrijedi zlatno pravilo: što manje stranica – veća težina, odnosno umjesto pitkosti on bira britkost ne bi li kritički propitao svaki detalj razmatrane teme i majstorski pronašao sve nelogičnosti u analiziranu pismu. Zašto „nepredviđeni“? Ako svaki dobar naslov u sebi krije barem dvoznačnost, krenimo redom: iznad svega zato što je obradio umjetnike koji su toliko unaprijedili čovječanstvo da njihov dolazak nitko od smrtnika nije mogao ni sanjati, a kamoli predvidjeti – no možda je upravo to bila njihova najveća prednost. Tako je sveti Franjo Asiški, koji pripovijeda pticama, „najosebujni-

Mladen Machiedo predstavio je svojih devet recentnih knjiga u Matici hrvatskoj

ji luđak na svijetu, stalno spreman na božansku transgresiju“; Machiedov Boccaccio, pak, nije uobičajeno ležeran i lascivan, nego ozbiljan pisac i humanist koji je iz današnje perspektive i moderan feminist (*Dekameron* je ponajprije namijenjen čitateljicama); renesansni Leonardo nerazmrsiva je zagonetka zbog koje ga se akademska Italija i danas pribojava kao književnika, no ne i Machiedo, koji je na toj temi doktorirao; a Michelangelo kao pjesnik u bestjelesnom prostoru poezije i dalje se bori s teškim mramorom „klešući“ svoj stih. Svoje kritičko remek-djelo Machiedo dovršava malarmeovskim Giambattistom Marinom, uz Góngoru najistaknutijim predstavnikom baroka, u čijem obilju retoričkih figura i kompleksnoj sintaksi otkriva nepredviđenu, samim time i školski zanemarenu multipolarnost baroknih perspektiva.

Zlatno doba talijanske književnosti

„Svi spomenuti umjetnici“, razjašnjava Machiedo, „uz iznimku Boccaccia, odudaraju od sveučilišnog talijanističkog kanona, koji je oduvijek bio u znaku velike trijade – Dante, Petrarca, Boccaccio – uza skok do Goldonija, nakon čega je dosta bilo zastupljeno devetnaesto stoljeće, i tek na kraju nešto Pirandella, koji bi pokrio dvadeseto stoljeće. No meni su zlatna tri stoljeća talijanske književnosti razdoblje od srednjeg vijeka, preko humanizma, renesanse i manirizma do baroka, ali nažalost u četrdeset i nešto godina ništa od toga nisam predavao na Filozofskom fakultetu. Uz to, Leonardo, Michelangelo i Giambattista Marino za mene su bili put prema interdisciplinarnosti, jer dvojica su bila likovni umjetnici, a Marino je bio strastveni kolekcionar.“ Upravo je interdisciplinarnost omogućila Machiedu da „nepredviđene“ i sam čita i predloži na podosta neočekivan način, a kako su pritom postali temelj za njegovu kritičku (u mnogočemu i esejističku) trilogiju, u njima je također ključ za autorov neuobičajeni *novecento* – drugu knjigu iz trilogije naslovljenu *Suvremenici*, koja je na predstavljanje dopremljena izravno iz tiska. Njezin sadržaj, u kojemu se ponajbolje odčitavaju i europske poetike, sastoji se od čak 38 tekstova o dva-

desetom stoljeću – Machiedo se u njima kreće kroz talijansku književnost interpretirajući pjesnike od Papinija i Campane nadalje, odnosno prozne pisce u rasponu od Prima Levija do Baricca, a najviše je eseja posvetio Montaleu i Cattafiju. Treća knjiga, *Otkloni*, tek treba izići, stoga se Machiedova trilogija još može smatrati ekovskim „otvorenim djelom“, koje će autor zaokružiti tekstovima većinom izvan talijanistike.

Nakon kritičke trilogije, prevodilačka duologija

Pronađeni u prijevodu I i II nisu antologije, nego osobni izbori, stoga su neki autori u tim knjigama zastupljeni opširnije, a neke je Machiedo čak i preskočio. U predgovoru prve knjige, posvećene talijanskoj književnosti, piše: „Za-

talijanski, a talijanisti većinom nisu zainteresirani za hrvatsku poeziju – iz tih dviju praznina teško može nastati neka prosudbena punina i zato to nije primijećeno“, komentira Machiedo. Osim toga, u „pronađenima u prijevodu“ zastupljeni su pokojni autori jer im je opus zaokružen, uz što neki od njih također postoje u zasebnim knjigama (Nikola Šop i Vlado Gotovac), odnosno plaketama (A. B. Šimić, Dizdar, Slaviček...). Nedavno je, pak, tiskan izbor *Il cielo nel pozzo (Nebo u bunaru)* Drage Štambuka, pri čemu je kriterij bio mediteranizam i kulturno-rolski kozmopolitizam, a prije te knjige Machiedo je također na talijanskom objavio autorstvu dvostruku zbirku *Linea sottile – Lancetta d'ombra (Tanka crta – Kazaljka sjene)*, od kojih je prva na njegovo iznenađenje u cijelosti prevedena na francuski i objavljena u uglednom francuskom časopisu *Poésie*, u broju posvećenu srednjoj Europi.

Višnja i povratak likovnosti

Knjiga *Višnja 80*, objavljena u povodu osamdesetog rođendana (koji nažalost nije doživjela) Machiedove supruge i sustvarateljice, obuhvaća njezinu biografiju, bibliografiju i dokumente. Premda je prati opravdani epitet ugledne prevoditeljice (s francuskog i talijanskog), treba ponoviti da joj *autorski* opus broji sedam kritičkih i esejističkih knjiga, pored triju antologija s povelikim kritičkim udjelom, stoga ne čudi da joj je posvećena godišnja nagrada za esejistiku u Hrvatskom centru PEN-a, dosad dodijeljena devet puta. Nakon te knjige Machiedo je na kraju predstavio još dvije, koje ulaze u područje Milana Bešlića, a to su *Grafizmi i kolaži* i *Tragovi sličnosti* – obje otisnute dvojezično na hrvatskom i talijanskom. Prvom je iz zaborava izvukao nešto što je radio 1970. u Italiji, i to mnogo prije kompjutorizacije na staroj pisačkoj mašini, kad je trebalo pomicati list u raznim smjerovima da se dobiju nagibi slova i ostvari njihovo novo, *likovno* značenje – tako su nastali *Grafizmi*, objavljeni prvo u Firenci, a potom u Zagrebu, Ljubljani i Splitu. Machiedo se na tome nije zaustavio, već je 2014. počeo raditi i kolaže zato što je njegova mladenačka dilema bila slikarstvo ili književnost, no kako je književnost već bio počeo studirati, odustao je od slikarstva, premda je stjecajem obiteljskih okolnosti likovno podosta odgojen te mu je do danas ono ostalo najbližim sektorom porred književnosti. Kod kolaža prednošću smatra to što ne mora vladati tehnikom, jer tehnički je materijal već tu – ili su to njegove fotografije, ili tuđe, ili izvaci iz novina – a njegovo obrazovanje dolazi do izražaja u načinu na koji sve to strukturira. Naime, filmska montaža također mu je bliska pa ni svoje linearne zbirke poezije ne piše kao romanopisci u kontinuitetu, nego niže ulomke, nakon čega dijelove spaja u cjelinu. Sve te činjenice, smatra Bešlić, usmjeravaju nas prema zaključku da je legitimno govoriti i pisati o Machiedu i kao o likovnom umjetniku.

Istinska veličina

Tragove sličnosti Machiedo je predstavio posljednje – riječ je o knjizi kolaža posvećenoj njegovim precima, od kojih se „više no jedan proćuo u svijetu glede znanja“. Nastala je kad je teška srca shvatio da ne može napisati knjigu koju je sanjao desetljećima, i to zbog – po vlastitu mišljenju – višestruke nekompetencije za neke udaljene pretke i njihova djela. No tada mu je sinulo kako su mu poznate njihove biografije i da je nešto sasvim drugo predstaviti ih likovno uz didaskalije: tako se od djedova i baka kretao unatrag u rasponu od Portugala do carske Rusije, s Hvarom u sredini, gdje se obiteljsko prezime portugalskoga podrijetla talijaniziralo prije šest generacija.

Na kraju, samo od sebe nameće se pitanje: kako sa sigurnošću znati je li netko istinska veličina? Možda upravo po svijesti o vlastitim ograničenjima, jer teret neznanja, čini se, najviše pritišće erudite kakav je Mladen Machiedo, a njegov golemi opus dokazuje kako je vezanost uz odabrano područje često najbolji put prema istinskoj stvaralačkoj slobodi.